

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МЕЛІТОПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
СЕРІЯ: ПЕДАГОГІКА

2(35)' 2025

ЗАСНОВАНИЙ
У ВЕРЕСНІ 2008 РОКУ

ВИХОДИТЬ ДВІЧІ НА РІК

ЗАПОРІЖЖЯ
2025

УДК 378 (066)
ББК 74.58
Н 34

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

- ВЕНЦЕВА Надія** – доктор педагогічних наук, професор кафедри менеджменту та адміністрування, Бердянський державний педагогічний університет (Україна);
- ВОРОВКА Маргарита** – доктор педагогічних наук, професор кафедри освітології та педагогіки мистецтва, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- КОЛЕВА Красимира** – доктор філології, лектор, Шуменський університет «Єпископ Костянтин Преславський» (Республіка Болгарія);
- КОНОВАЛЕНКО Тетяна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри германської філології та методики викладання германських мов, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- КРУГЛИК Владислав** – доктор педагогічних наук, професор кафедри інформатики і кібернетики, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- КУЧАЙ Тетяна** – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та психології, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (Україна);
- ЛЯПУНОВА Валентина** – доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- МАКСИМОВ Олександр** – доктор педагогічних наук, професор кафедри хімії та хімічної освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- НЕЧИПОРЕНКО Валентина** – доктор педагогічних наук, професор, ректор, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- ПАВЛЕНКО Анатолій** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- ПОЗДНЯКОВА Олена** – доктор педагогічних наук, перший проректор, доцент кафедри спеціальної освіти та психології, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- ПОЗДНЯКОВА-КИРБЯТ'ЄВА Елліна** – доктор соціологічних наук, професор, проректор з навчальної роботи, Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (Україна);
- СЕГЕДА Наталя** – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри освітології та педагогіки мистецтва, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна);
- ФУНТИКОВА Ольга** – доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти, Маріупольський державний університет (Україна);
- ЦОКУР Ольга** – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри романо-германської філології і методики викладання іноземних мов, Міжнародний гуманітарний університет (Україна);
- ШЕВЧЕНКО Юлія** – доктор педагогічних наук, професор кафедри початкової і спеціальної освіти, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького (Україна).

РЕДАКЦІЯ

- Головний редактор**
СЕГЕДА Наталя
- Заступник головного редактора**
КОНОВАЛЕНКО Тетяна
- Відповідальний редактор**
ДУБЯГА Світлана
- Редактор-перекладач**
БАРАНЦОВА Ірина
- Коректор**
МАДЕНОВА Олена
- Комп'ютерна верстка**
ОДНОРОГ Тетяна
- Адреса редакції**
вул. Наукового містечка, 59,
м. Запоріжжя, Запорізька область,
Україна, 69000
e-mail: pedagogy@mdpu.org.ua

Присвячений актуальним проблемам гуманітаризації і гуманізації освіти. Автори розглядають освітні феномени та явища у філософсько-антропологічному вимірі, порушують проблеми творчого розвитку суб'єктів навчання і виховання, висвітлюють концептуальні позиції та експериментальні методики щодо вдосконалення сучасної педагогічної освіти.

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького протокол №5 від 21 листопада 2025 року

<http://magazine.mdpu.org.ua/index.php/nv>

Входить до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з педагогічних наук (спеціальності: 011 Освітні, педагогічні науки, 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта, 014 Середня освіта, 015 Професійна освіта відповідно до Наказу МОН України від 02.07.2020 №886.
<http://nfv.ukrintei.ua/view/5b1925e27847426a2d0ab4b6>

Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ № 14524-3495Р від 15.09.2008 р.
Свідоцтво про державну перереєстрацію
КВ № 22131-12031 ПР від 16.05.2016 р.

doi: 10.33842/22195203-2024-2-33-58

© Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, 2025

ЗМІСТ

ОСВІТА У ФІЛОСОФСЬКО-АНТРОПОЛОГІЧНИХ РЕФЛЕКСІЯХ

Зіненко Наталя	
Неологізми в сучасних англійських засобах ЗМІ	7
Барбашова Ірина	
Кластеризація – ознака партнерства та кооперації у сфері вищої освіти в Україні.....	16
Биков Валерій, Рогушина Юлія, Кохан Олександр, Євтушок Іван, Литовченко Олександра	
Онтологічний підхід до аналізу цифрових навичок користувачів аналітичних порталів: досвід опитування редакторів УЕЕО	23
Бунчук Оксана	
Духовно-моральна культура сучасної молоді як об’єкт педагогічного аналізу.....	35
Гузь Наталія, Гузь Володимир	
Психолого-педагогічний супровід батьків дітей раннього віку у подоланні стресу та тривоги..	40
Дубяга Світлана, Дьоміна Владислава	
Європейські підходи до мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами	50
Коноваленко Тетяна, Загоруйко Людмила	
Вплив міжнародних проєктів на досконалість навчання і викладання у вищій освіті України...	56
Федюніна Олена	
Інтеграція європейських стандартів академічної доброчесності у підготовку вчителя-філолога.....	68
Шевченко Юлія, Кондратенко Валентина	
Готовність здобувачів педагогічних спеціальностей до формування толерантності як європейської цінності у дітей в інклюзивному класі.....	75

ПЕДАГОГІКА І ПСИХОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Баранцова Ірина	
Міжкультурні ігрові прийоми до викладання мови.....	81
Вахняк Надія	
Педагогічні умови успішної адаптації дітей раннього віку до освітнього середовища закладу дошкільної освіти	89
Воровка Маргарита	
Комплекс умов із реалізації дидактичного потенціалу інформаційних технологій у математичному розвитку дітей шкільного віку	98
Врубель Ганна	
Роль музикотерапії в структурі сучасних здоров’язберігаючих освітніх технологій.....	104
Ляпунова Валентина, Волік Наталія	
Способи використання когнітивного розвитку індивіда для покращення освіти дітей дошкільного віку	111
Полякова Лариса	
Козацькі освітні традиції та використання їх елементів для виховання патріотизму в молоді ..	119
Черкашина Крістіна	
Застосування методів розвитку критичного мислення у початковій освіті	125
Шершньова Олена	
Вплив інклюзивного освітнього середовища на розвиток техніки мовлення та комунікативної культури дітей молодшого шкільного віку	131

СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Барус Маріанна, Дюжикова Юлія, Скрипська Ольга, Четвертак Тетяна	
Використання методу проєктів у вивченні органічної хімії.....	137
Борідко Ольга	
Інтерактивні методи навчання як чинник формування ефективної комунікації у студентів вищої школи	145

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ДО МОВНОЇ ОСВІТИ УЧНІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Світлана Дубяга, Владислава Дьоміна

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотація:

У статті проаналізовано європейські підходи до мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами в контексті реалізації принципів інклюзивної освіти. Окреслено нормативно-правові й концептуальні засади мовної підготовки таких учнів у країнах Європейського Союзу, зокрема з позицій дотримання прав людини, мовного різноманіття та рівного доступу до освіти. Особливу увагу приділено адаптації навчальних програм, використанню індивідуалізованих освітніх траєкторій, універсального дизайну навчання та альтернативних і додаткових засобів комунікації в мовному навчанні. Проаналізовано роль учителя-філолога в забезпеченні ефективного мовного розвитку учнів з особливими освітніми потребами, а також визначено можливості імплементації європейського досвіду в українську освітню практику. Зроблено висновок про доцільність інтеграції європейських освітніх стратегій у систему мовної освіти України з метою підвищення її інклюзивності та якості.

Ключові слова:

інклюзивна освіта; європейський освітній досвід; європейські цінності; мовна компетентність; діти з особливими освітніми потребами.

Resume:

Dubiaha Svitlana, Domina Vladyslava. European approaches to language education of students with special education needs.

The article analyzes European approaches to language education of students with special education needs in the context of implementing the principles of inclusive education. The regulatory and conceptual foundations of language training of such students in the countries of the European Union are outlined, in particular from the standpoint of respecting human rights, linguistic diversity and equal access to education. Particular attention is paid to the adaptation of curricula, the use of individualized educational trajectories, universal learning design and alternative and additional means of communication in language teaching. The role of the philologist teacher in ensuring effective language development of students with special education needs is analyzed, and the possibilities of implementing European experience in Ukrainian educational practice are also identified. A conclusion is drawn on the feasibility of integrating European educational strategies into the language education system of Ukraine in order to increase its inclusiveness and quality.

Key words:

inclusive education; European education experience; European values; language competence; children with special education needs.

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси в освітніх системах європейських країн і України зумовлюють переосмислення підходів до мовної освіти з урахуванням принципів інклюзії, рівності та поваги до людської гідності. У контексті євроінтеграційного курсу України особливої актуальності набуває вивчення та впровадження європейських підходів до мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами, адже мовна компетентність є ключовим чинником соціалізації, академічного успіху та повноцінної участі особистості в суспільному житті.

Попри наявність нормативно-правового забезпечення інклюзивної освіти в Україні, практика мовної підготовки учнів з особливими освітніми потребами залишається фрагментарною та такою, що не повною мірою відповідає сучасним європейським стандартам. Це виявляється у недостатній адаптації мовних навчальних програм, обмеженому застосуванні індивідуалізованих освітніх траєкторій, універсального дизайну навчання й альтернативних форм комунікації, що ускладнює забезпечення рівного доступу всіх учнів до якісної мовної освіти.

Особливої уваги потребує проблема професійної підготовки педагогів до роботи з учнями з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного мовного середовища. Недостатня сформованість інклюзивної та мовно-методичної компетентності вчителів-філологів,

брак системних методичних рекомендацій і дієвих практик, апробованих у європейському освітньому просторі, знижують ефективність реалізації інклюзивного підходу в мовній освіті.

У зв'язку з цим актуалізується проблема осмислення європейського досвіду мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами, його наукового аналізу та визначення можливостей адаптації й імплементації в українській освітній системі. Нерозв'язаною залишається суперечність між декларованими на рівні освітньої політики принципами інклюзії та реальним станом мовного навчання учнів з особливими освітніми потребами, що й зумовлює необхідність ґрунтовного дослідження зазначеної проблематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За останнє десятиліття в європейській політиці у сфері освіти спостерігається перехід від поодиноких ініціатив щодо підтримки учнів з особливими освітніми потребами до системного впровадження інклюзивних стратегій, що охоплюють зміни у нормативно-правовій базі, збір даних та моніторинг, розвиток ресурсних центрів і міжвідомчу співпрацю. У цьому контексті мовна освіта набуває особливої ролі як чинник соціалізації та академічної доброчесності, оскільки мовні компетенції визначають можливості учнів брати повноцінну участь у навчальному процесі та житті школи.

Європейська агенція з питань спеціальної та інклюзивної освіти (EASIE) через діяльність збирання статистики і крос-крайнові звіти

демонструє, що країни-члени значно різняться за рівнем доступності інклюзивної освіти, проте їхньою спільною рекомендацією є необхідність системного забезпечення підтримки (ресурси, підготовка кадрів, моніторинг). Для мовної освіти це означає потребу в узгоджених національних стандартах адаптації програм та інструментах оцінювання, які враховують різноманітні освітні потреби учнів.

Універсальний дизайн навчання (UDL) сьогодні інтерпретується як ключова рамка для проектування доступного мовного навчання. Систематичні рев'ю й мета-аналізи свідчать про позитивний вплив застосування UDL-принципів (гнучке представлення матеріалу, множинні способи активізації учнів і демонстрації знань) на участь і навчальні результати учнів з особливими освітніми потребами, водночас автори відзначають потребу в стандартизованих інструментах оцінювання ефективності UDL та в цілому у професійному розвитку вчителів для практичної імплементації. Для мовної освіти UDL пропонує конкретні підходи: варіативні тексти (аудіо/візуальні/спрощені), диференціацію завдань за мовними цілями, інтеграцію мультимедійних ресурсів та альтернативних шляхів володіння мовою.

Розвиток цифрових технологій і засобів допоміжної комунікації (AAC, assistive technology – AT) став важливим трендом у дослідженнях 2018-2025 р. Оглядові статті й емпіричні дослідження показують, що AAC-пристрої, програмне забезпечення для мовленнєвої підтримки та персоналізовані цифрові інструменти можуть значно підвищити перспективи участі в мовних заняттях і сприяти прогресу у вираженні та розумінні мови. Проте в літературі підкреслюються і бар'єри: вартість, нерівний доступ, недостатній рівень підготовки вчителів і складності інтеграції у стандартну навчальну програму. Для України це означає необхідність стратегічного планування впровадження AT з паралельним навчанням педагогів і технічною підтримкою.

Численні дослідження підкреслюють, що педагогічна компетентність – визначальний чинник успіху інклюзивного мовного навчання. Важливим напрямом удосконалення мовної освіти в умовах інклюзії є модернізація системи професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Аналіз європейського досвіду засвідчує доцільність інтеграції модулів з інклюзивної методики у програми підготовки майбутніх учителів, зокрема в частині опанування принципів універсального дизайну навчання, диференціації освітнього процесу та використання альтернативних і додаткових засобів комунікації.

Такий підхід сприяє формуванню інклюзивної професійної компетентності педагога, що передбачає здатність проєктувати й реалізовувати мовне навчання з урахуванням різноманіття освітніх потреб учнів.

Важливе значення має поєднання теоретичної підготовки з практичним досвідом роботи в інклюзивному освітньому середовищі. Запровадження практичних стажувань у класах з інклюзивною формою навчання дозволяє майбутнім учителям отримати досвід використання адаптованих мовних матеріалів, диференційованих методичних прийомів і мовно-комунікативних стратегій, а також сприяє розвитку навичок педагогічної рефлексії та готовності до взаємодії з учнями з особливими освітніми потребами.

Системний характер професійного розвитку педагогів забезпечується через регулярні курси підвищення кваліфікації, орієнтовані на оновлення мовно-методичних і цифрових компетентностей учителя. У межах таких курсів актуалізується питання впровадження інноваційних педагогічних технологій, використання цифрових і допоміжних комунікаційних засобів, а також опанування сучасних підходів до оцінювання результатів мовного навчання учнів з особливими освітніми потребами.

Окремої уваги заслуговує розвиток міждисциплінарних команд як ефективної моделі супроводу учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному мовному середовищі. Співпраця вчителя-філолога з логопедом, практичним психологом, фахівцем інклюзивно-ресурсного центру та іншими спеціалістами забезпечує комплексний підхід до мовного розвитку учнів, сприяє узгодженості освітніх цілей і підвищує ефективність корекційно-розвиткової підтримки. Така командна взаємодія дозволяє своєчасно виявляти освітні труднощі, добирати оптимальні методи мовного навчання та створювати сприятливе комунікативне середовище для всіх учасників освітнього процесу. Дослідження також показують, що готовність вчителя до цифрового інклюзивного навчання потребує окремої уваги – не лише технічних навичок, а й методичної компетентності щодо інтеграції AT у предметне навчання.

Аналітичні звіти Eurydice показують, що політика викладання мов на національному рівні взаємодіє з інклюзією: у багатомовних класах адаптація мовних програм має враховувати як індивідуальні освітні потреби, так і мовне різноманіття як ресурс. Для коректної оцінки мовної компетентності учнів з особливими освітніми потребами необхідні адаптовані інструменти й чіткі інструкції щодо допустимих модифікацій у тестуванні.

На підставі здійсненого огляду наукових досліджень і європейських освітніх практик доцільно сформулювати низку рекомендацій, спрямованих на вдосконалення мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами в Україні. Зокрема, актуальним є впровадження принципів універсального дизайну навчання в методичні матеріали з української мови, що передбачає варіативність форм подання навчального контенту, гнучкість у доборі завдань і розширення можливостей демонстрації мовної компетентності учнів. Такий підхід сприятиме підвищенню доступності мовного навчання та забезпеченню активної участі всіх учнів в освітньому процесі.

Водночас перспективним напрямом є поетапне впровадження альтернативних і допоміжних засобів комунікації та технологій підтримки навчання з обов'язковим поєднанням технічного забезпечення з підготовкою педагогічних кадрів. Це дозволить забезпечити методично обґрунтоване використання цифрових інструментів у мовній освіті та сприятиме розвитку мовленнєвих і комунікативних умінь учнів з різними освітніми потребами.

Окремої уваги потребує розроблення національних індикаторів моніторингу інклюзивності мовного навчання, які забезпечували б об'єктивну оцінку рівня доступності, якості й результативності мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами. Такі індикатори сприятимуть узгодженню освітньої політики з реальними практиками закладів освіти та стануть основою для ухвалення управлінських рішень.

Крім того, доцільним є ініціювання пілотних емпіричних досліджень, спрямованих на оцінювання ефективності адаптованих мовних методик у конкретних регіональних і шкільних контекстах. Реалізація зазначених рекомендацій дозволить зменшити розрив між задекларованими нормативними принципами інклюзії та практикою мовного навчання, а також сприятиме підвищенню якості й результативності мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами в Україні.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз європейських підходів до мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами та визначення можливостей їх адаптації й імплементації в українську освітню практику з урахуванням принципів інклюзивності, доступності та якості освіти.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

1. Проаналізувати теоретико-концептуальні засади мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами в європейському освітньому просторі;

2. Охарактеризувати основні європейські підходи та моделі мовного навчання в умовах інклюзивної освіти;

3. Виявити ефективні педагогічні практики адаптації мовних навчальних програм до освітніх потреб учнів з особливими освітніми потребами;

4. Розкрити роль учителя-філолога в реалізації інклюзивного підходу до мовної освіти;

5. Визначити можливості адаптації європейського досвіду мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами до реалій української освітньої системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні європейські підходи до мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами (ООП) ґрунтуються на принципах інклюзивної освіти, які передбачають рівний доступ до якісного навчання незалежно від психофізичних, когнітивних чи сенсорних особливостей учнів. Мовна освіта в цьому контексті розглядається як ключовий компонент формування комунікативної компетентності, соціальної активності, критичного мислення та освітньої автономії особистості. Такий підхід забезпечує не лише опанування навчальних компетенцій, а й соціалізацію учнів, формування їхньої здатності до ефективної взаємодії в різноманітних комунікативних ситуаціях.

Європейські освітні системи орієнтуються на компетентнісну парадигму навчання, відповідно до якої мовні знання, уміння й навички мають носити функціональний характер і забезпечувати реальні можливості інтеграції учнів у навчальне та соціальне середовище. Для учнів з ООП це передбачає відхід від уніфікованих вимог і посилення індивідуалізації мовного навчання з урахуванням їхніх освітніх потреб, пізнавальних можливостей, темпу засвоєння матеріалу та особистісних особливостей. Такий індивідуалізований підхід дозволяє формувати мовні компетенції в контексті життєво значущих ситуацій, підвищувати мотивацію до навчання та створювати умови для розвитку самостійності учнів.

У практиці країн Європейського Союзу інклюзивна мовна освіта реалізується через поєднання кількох взаємопов'язаних підходів: універсального дизайну навчання (UDL), диференціації та індивідуалізації освітнього процесу, міждисциплінарної підтримки, а також використання допоміжних комунікативних технологій і цифрових інструментів. Принципи універсального дизайну навчання передбачають створення таких мовних освітніх середовищ, які є доступними для максимально широкого кола учнів без необхідності подальшої адаптації. У мовному навчанні це виявляється в гнучкому представленні навчального матеріалу –

поєднанні текстових, аудіо- й візуальних ресурсів, варіативності завдань та можливості альтернативних способів демонстрації мовної компетентності, таких як усні відповіді, проекти, мультимедійні продукти та інтерактивні вправи.

Диференціація мовного навчання передбачає адаптацію змісту, методів і темпу навчання до індивідуальних можливостей учнів з ООП. В європейській практиці широко застосовуються індивідуальні освітні плани (IEP), які визначають конкретні цілі мовного розвитку, форми оцінювання, необхідні види підтримки та стратегії навчання. Це дозволяє не лише забезпечити рівний доступ до освіти, а й створює умови для максимально ефективного розвитку кожного учня, враховуючи його унікальні можливості та потреби.

Особлива роль у реалізації європейських підходів належить учителю-філологу, який у сучасному освітньому дискурсі виступає не просто транслятором знань, а фасилітатором мовного розвитку, координатором освітньої взаємодії та активним учасником міждисциплінарної команди. Професійна діяльність учителя-філолога в інклюзивному середовищі передбачає володіння інклюзивною компетентністю, що включає знання про різні категорії особливих освітніх потреб, уміння адаптувати навчальні матеріали, застосовувати диференційовані методи навчання та ефективно використовувати альтернативні й допоміжні засоби комунікації. Європейський досвід демонструє доцільність постійного професійного розвитку педагогів через курси підвищення кваліфікації, педагогічні тренінги та участь у міждисциплінарних командах разом із логопедами, психологами та спеціальними педагогами.

Важливим елементом інклюзивного мовного навчання є використання альтернативних і додаткових засобів комунікації (AAC) та цифрових технологій. Використання AAC забезпечує підтримку мовленнєвого розвитку учнів із порушеннями мовлення, слуху, інтелектуального розвитку або комбінованими порушеннями, дозволяючи ефективно розвивати рецептивні та продуктивні мовні уміння, розширювати словниковий запас і формувати навички комунікативної взаємодії. Цифрові платформи, навчальні застосунки та мультимедійні інструменти сприяють підвищенню мотивації до навчання, дозволяють гнучко адаптувати матеріали до потреб конкретного учня та підтримують індивідуалізацію освітнього процесу. У той же час європейська практика підкреслює важливість педагогічно обґрунтованого використання технологій і належної підготовки вчителів для забезпечення ефективності такого навчання.

Аналіз європейських практик дозволяє визначити ключові напрями адаптації цих підходів до української системи мовної освіти, що можуть забезпечити підвищення ефективності навчання учнів з особливими освітніми потребами та інтеграцію інклюзивних принципів у повсякденну педагогічну практику. Насамперед, йдеться про системне впровадження принципів універсального дизайну навчання (UDL) у шкільні програми з української мови та літератури. Це передбачає розроблення навчальних матеріалів, які забезпечують гнучке подання інформації, різноманітні способи засвоєння та демонстрації знань, а також враховують індивідуальні навчальні потреби та особливості сприйняття учнів. Інтеграція UDL сприяє створенню освітнього середовища, максимально доступного для всіх учнів, і дозволяє зменшити потребу у подальшій адаптації навчальних програм.

Особлива увага приділяється посиленню практики розроблення індивідуальних освітніх траєкторій для учнів з ООП. Індивідуальні освітні плани повинні визначати конкретні цілі розвитку мовних компетентностей, оптимальні методи навчання, форми оцінювання та види підтримки, які забезпечують максимально ефективне засвоєння навчального матеріалу. Такий підхід дозволяє враховувати різноманітні пізнавальні можливості, темп навчання та індивідуальні особливості учнів, а також забезпечує прозорість і контроль результатів навчання.

Активне залучення міждисциплінарних команд у навчально-виховний процес є ще одним ключовим напрямом адаптації європейських практик. Співпраця вчителя-філолога з логопедами, практичними психологами, спеціальними педагогами та іншими фахівцями дозволяє створювати комплексну систему підтримки учнів, своєчасно виявляти освітні труднощі та розробляти ефективні стратегії їх подолання. Така командна взаємодія сприяє формуванню цілісного освітнього середовища, в якому реалізуються принципи інклюзії, взаємної поваги та індивідуалізації навчання.

Крім того, доцільним є включення інклюзивно-орієнтованих мовно-методичних курсів до програм підготовки майбутніх учителів-філологів, що дозволяє закласти професійні компетентності у сфері інклюзивної педагогіки ще на етапі здобуття освіти. Створення методичних рекомендацій щодо використання альтернативних і додаткових засобів комунікації (AAC), цифрових платформ і мультимедійних ресурсів у навчальному процесі забезпечить педагогам практичні інструменти для адаптації навчання під потреби конкретних учнів. Завпровадження системи безперервного

професійного розвитку педагогів, яка включає курси підвищення кваліфікації, тренінги та участь у міждисциплінарних проєктах, дозволить підтримувати актуальність знань і методик та сприятиме формуванню високого рівня інклюзивної компетентності вчителів.

Реалізація зазначених напрямів створює передумови для підвищення доступності, якості та результативності мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами в Україні, сприяє гармонійному поєднанню політики інклюзії та практичних рішень у школах і наближає національну освітню систему до європейських стандартів компетентнісного підходу, рівного доступу до освіти та соціальної інтеграції всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей.

Висновки. Проведений аналіз теоретичних джерел, нормативно-правових документів та практик країн Європейського Союзу засвідчив, що сучасні європейські підходи до мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами ґрунтуються на засадах інклюзивності, рівності та доступності освіти, а також на визнанні мовного, когнітивного й культурного різноманіття як невід'ємної цінності освітнього процесу. У європейському освітньому просторі мовна освіта розглядається не лише як засіб формування комунікативної та мовленнєвої компетентності, а й як вагомий соціально-педагогічний ресурс, що сприяє соціальній інтеграції, академічній успішності та самореалізації учнів з особливими освітніми потребами.

Установлено, що результативність мовної підготовки зазначеної категорії учнів забезпечується системним упровадженням універсального дизайну навчання, який передбачає гнучкість у поданні навчального матеріалу, варіативність завдань і застосування альтернативних форм демонстрації навчальних досягнень. Важливими складниками є також адаптація та модифікація навчальних програм, індивідуалізація освітніх траєкторій і використання альтернативних і додаткових засобів комунікації, що дозволяють враховувати

індивідуальні мовні та пізнавальні можливості учнів. Значну роль у реалізації зазначених підходів відіграє міждисциплінарна взаємодія педагогів, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, психологів і батьків, яка забезпечує комплексний супровід мовного розвитку учнів у межах інклюзивного освітнього середовища.

З'ясовано, що ефективна імплементація європейського досвіду в українську систему мовної освіти передбачає цілеспрямоване підвищення рівня інклюзивної та мовно-методичної компетентності вчителів-філологів. Це зумовлює потребу в оновленні змісту фахової підготовки педагогічних кадрів, посиленні практико-орієнтованої складової навчання, а також упровадженні системи безперервного професійного розвитку педагогів. Водночас актуальним залишається завдання розроблення науково обґрунтованих методичних рекомендацій щодо організації мовного навчання учнів з особливими освітніми потребами з урахуванням національного освітнього контексту.

Доведено доцільність системного та поетапного запровадження європейських підходів до мовної освіти в Україні, що має ґрунтуватися на поєднанні інноваційних педагогічних технологій, нормативного забезпечення та методичної підтримки вчителів. Такий підхід сприятиме зменшенню розриву між задекларованими на рівні освітньої політики принципами інклюзії та реальною педагогічною практикою, а також підвищенню якості й доступності мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами.

Перспективи подальших наукових досліджень убагаються в експериментальній перевірці ефективності інклюзивних мовних методик у закладах загальної середньої освіти, розробленні моделей професійної підготовки та методичного супроводу вчителя-філолога до роботи в інклюзивному освітньому середовищі, а також у вивченні потенціалу цифрових і допоміжних технологій у забезпеченні доступності та результативності мовної освіти учнів з особливими освітніми потребами.

Список використаних джерел

- Думітру, К. (2025). Альтернативні та допоміжні засоби комунікації в розвитку мовних навичок учнів з особливими освітніми потребами. *Освітні науки*, 15 (2), 170 с. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/15/2/170>
- Гольмберг, Й., & Шеллекенс, П. (2023). Універсальний дизайн навчання у формальних шкільних структурах Європи: систематичний огляд. *Освітні науки*, 13 (9), 867 с. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/13/9/867>
- Клімова, Б., & Замборова, К. (2023). Використання допоміжних технологій у вивченні англійської мови як іноземної: систематичний огляд. *Сучасні освітні технології*, 4, 481. URL: <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/9jqEqxZl/>

References

- Dumitru, K. (2025). Augmentative and alternative communication tools in the development of language skills of students with special education needs. *Education Sciences*, 15(2), 170. <https://www.mdpi.com/2227-7102/15/2/170> [in English]
- Holmberg, J., & Shellekens, P. (2023). Universal design for learning in formal school structures in Europe: A systematic review. *Education Sciences*, 13 (9), 867. <https://www.mdpi.com/2227-7102/13/9/867> [in English]
- Klimova, B., & Zamborova, K. (2023). Use of assistive technologies in teaching English as a foreign language: A systematic review. *Modern Education Technologies*, 4, 481. <https://ouci.dntb.gov.ua/en/works/9jqEqxZl/> [in Ukrainian]

- Паустовська, М., Литовченко, С., Марієв, Д., & Базиляк, Н. (2024). Підходи до інклюзивного навчання іноземних мов у вищій освіті. SCTCONF_2024: матеріали конференції. URL: <https://repository.ldufk.edu.ua/items/e7122d93-c95c-459e-b00a-a61c65d6a619>
- Потапюк, Л., & Сасюк, А. (2025). Інтеграція штучного інтелекту як сучасного навчального інструменту в українське інклюзивне освітнє середовище. *Освітологічний дискурс*. 47 (4). С. 35-43. URL: <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/1176>
- Колупасва, А. А., & Таранченко, О. М. (2019). Інклюзивна освіта: від основ до практики. Київ: Інститут спеціальної педагогіки і психології імені М. Ярмаченка НАПН України. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/course/tekhnolohii-komunikatsii-v-inkliuzyvnomu-osvitnomu-seredovishchi>
- Малинович, Л. М., & Адаміук, Н. Б. (2023). Технології забезпечення комунікативної доступності освітнього середовища для осіб з порушеннями слуху: методичні рекомендації. Київ: НАПН України. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739461>
- Освітній простір без бар'єрів: як створювати середовище для розвитку ключових компетентностей учнів з ООП у початковій школі за принципами UDL. (2025). Платформа «Інклюзивна освіта». URL: <https://vseosvita.ua/library/stattia-osvitnii-prostir-bez-barieriv-ia-k-stvoriuvaty-seredovishche-dlia-rozvytku-kliuchovykh-kompetentnostei-uchniv-z-ooop-u-pochatkovii-shkoli-za-pry-983830.html>
- Міністерство освіти і науки України. (2023). Універсальний дизайн в освіті: концептуальні засади та виклики впровадження. Київ: МОН України. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi80/0060464.pdf>
- European School Education Platform. (2025). Inclusive Language Learning and UDL. URL: <https://school-education.ec.europa.eu/en/learn/courses/inclusive-language-learning-and-udl>
- Оржель, О., та ін. (2025). Інклюзивна освіта як стратегія: держава політика рівних можливостей. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. URL: <https://taais.oridu.odessa.ua/article/view/336151>
- Dmytriieva, I., Dovhaliuk, T., Sobchuk, A., Shevchenko, O., & Biliuk, O. (2025). Інноваційні підходи до впровадження інклюзивної освіти у закладах вищої освіти України. *Seminars in Medical Writing and Education*. № 4. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/items/de0952db-20c0-4b2c-b55b-ddff10d2388e>
- Paustovska, M., Lytovchenko, S., Mariev, D., & Baziliak, N. (2024). Approaches to inclusive foreign language teaching in higher education. SCTCONF_2024 Conference Proceedings. <https://repository.ldufk.edu.ua/items/e7122d93-c95c-459e-b00a-a61c65d6a619> [in Ukrainian]
- Potapiuk, L., & Sasiuk, A. (2025). Integration of artificial intelligence as a modern educational tool in the Ukrainian inclusive educational environment. *Educological Discourse*, 47 (4), 35-43. <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/1176> [in English]
- Kolupaieva, A. A., & Taranchenko, O. M. (2019). Inclusive education: From basics to practice. Kyiv: M. Yarmachenko Institute of Special Pedagogy and Psychology, NAPS of Ukraine. <https://pedagogy.lnu.edu.ua/course/tekhnolohii-komunikatsii-v-inkliuzyvnomu-osvitnomu-seredovishchi> [in Ukrainian]
- Malynovych, L. M., & Adamiuk, N. B. (2023). Technologies to ensure communicative accessibility of the educational environment for persons with hearing impairments: Methodological recommendations. Kyiv: NAPS of Ukraine. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/739461> [in Ukrainian]
- Inclusive educational space without barriers: How to create an environment for the development of key competencies of students with SEN in primary school according to UDL principles. (2025). Inclusive Education Platform. <https://vseosvita.ua/library/stattia-osvitnii-prostir-bez-barieriv-ia-k-stvoriuvaty-seredovishche-dlia-rozvytku-kliuchovykh-kompetentnostei-uchniv-z-ooop-u-pochatkovii-shkoli-za-pry-983830.html> [in Ukrainian]
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2023). Universal design in education: Conceptual foundations and implementation challenges. Kyiv: MES Ukraine. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi80/0060464.pdf> [in Ukrainian]
- European School Education Platform. (2025). Inclusive Language Learning and UDL. <https://school-education.ec.europa.eu/en/learn/courses/inclusive-language-learning-and-udl> [in English]
- Orzhel, O., et al. (2025). Inclusive education as a strategy: State policy of equal opportunities. *Theoretical and Applied Issues of State Building*. <https://taais.oridu.odessa.ua/article/view/336151> [in Ukrainian]
- Dmytriieva, I., Dovhaliuk, T., Sobchuk, A., Shevchenko, O., & Biliuk, O. (2025). Innovative approaches to implementing inclusive education in higher education institutions in Ukraine. *Seminars in Medical Writing and Education*, No. 4. <https://repository.pdmu.edu.ua/items/de0952db-20c0-4b2c-b55b-ddff10d2388e> [in English]

Відомості про авторів:

Дубяга Світлана Миколаївна
svetlana_107@ukr.net

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

Дьоміна Владислава Ігорівна
vladyslava.domina@msspu.edu.ua

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького
Наукове Містечко, вулиця, 59, м. Запоріжжя,
Запорізька обл., 69000, Україна

doi: 10.33842/22195203-2025-35-136-50-55

Information about the authors:

Dubiaha Svitlana Mykolaivna
svetlana_107@ukr.net

Bogdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

Domina Vladyslava Igorivna
vladyslava.domina@msspu.edu.ua

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State
Pedagogical University
Scientific Town, Street 59, Zaporizhzhia,
Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

doi: 10.33842/22195203-2025-35-136-50-55

Матеріал надійшов до редакції 10.10.2025 р.
Прийнято до друку 07.11.2025 р.

Received at the editorial office 10.10.2025.
Accepted for publishing 07.11.2025.